

El Baix Empordà: un àlbum de postals

JORDI PUJOL i COFAN

"La implantació de l'art del suro féu sortir de la suor agrària centenars i milers d'homes i dones i els féu entrar en la seguretat de l'artesania"

Parlar del Baix Empordà no és pas fàcil. Sobre l'Empordà s'ha escrit molt i molt; potser massa. Ja fa més d'un quart de segle que mossèn Joan Fuster es queixava de l'excessiva presència de textos empordanesos a la Literatura Catalana. L'impagable i lúcida assagista de Sueca hi tocava: sobre el nostre país, a partir de la Renaixença, els poetes, prosistes i erudits hi han projectat la seva curiositat i la seva passió literària. Resultat: Coves de poesies, saques d'articles i més articles, llibres, cançons, romanços i farandoles, tractats de cuina, etc. De l'Empordà, la gent més catalanesca, n'ha

fet el mite, l'alcaloide de Catalunya.

Per acabar-ho d'adobar, Josep Pla, al llarg de la seva vida, i tot desmitificant l'Empordà, n'ha fet un magne i definitiu inventari i ha esgotat la matèria. Abordar el tema des del punt de vista literari, després de Josep Pla, és una temeritat sigui que ens trobem davant del país més cantat, descrit i exaltat de la nostra àrea lingüística.

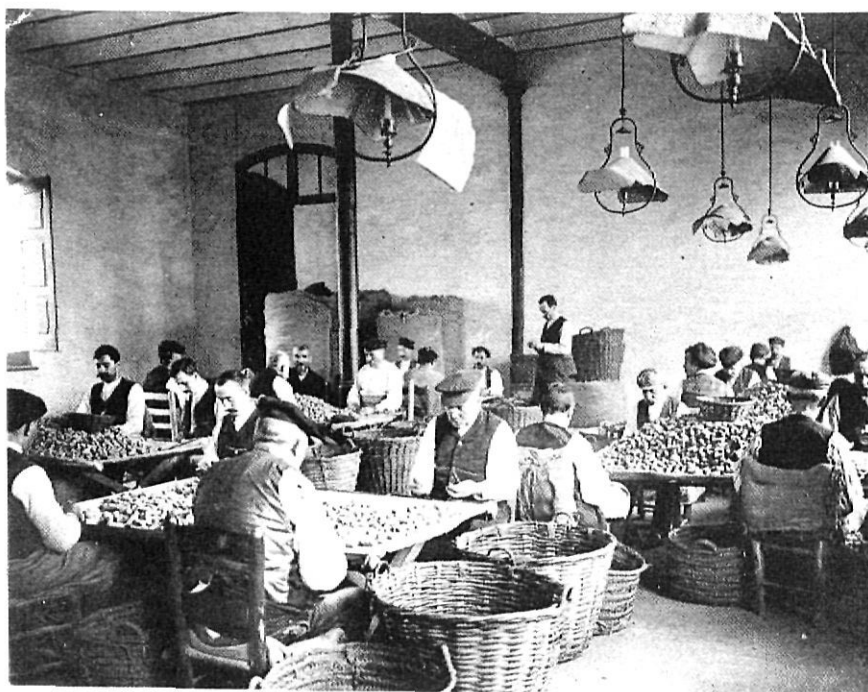
En un altre aspecte, el nostre convilatà Joan Badia, obsessionat per l'arquitectura i el passat històric del país, ha publicat *L'arquitectura Medieval de l'Empordà*, obra meritíssima i documentada, producte de llargs anys d'estudi i observació directa. El llibre es va vendre com bresques. Si hagués projectat la seva passió sobre l'arquitectura medieval del Berguedà o del Maresme, posem per cas, l'edició no s'hauria pas esgotat. Potser n'hauria venut 317 exemplars.

Davant de la dificultat de parlar per escrit del Baix Empordà, proposaríem al lector de conjuminar un àlbum i posar-hi les postals que els records dels avis i l'observació del país ens ha deixat la memòria. Col·leccionar velles i noves postals en un àlbum és lluitar contra l'oblit.

Potser la literatura no és res més que un Album de Postals, per salvar-les del foc i del drapaire.

El petit món dels tapers

La utilització del suro per tancar les ampolles de xampany representà la primera sortida històrica moderna del Baix Empordà. Ara i aquí voldríem demanar a la gent que

AIDG

del xampany en digui xampany, mot d'origen francès però eufònicament ben adaptat al català. La paraula cava és grisa i cantelluda. Xampany porta una cua més aviat alegre. Cava és una paraula que sembla que porti dol. Una paraula per a ús de funcionaris avorrits. Tots plegats hauríem d'evitar-la.

O sigui que la implantació de l'art del suro al Baix Empordà, com a l'Alt Empordà i a la Selva, féu sortir de la suor agrària centenars i milers d'homes i dones i els féu entrar en la seguretat de l'artesanía, en l'economia dels menestrals, en el jornal assegurat, al marge de les pedregades que malmetien la collita, de la secada que arruïnava l'horta i de la tramuntanada que batia els ametllers florits o feia caure les ametlles verdes. El país feia un pas endavant. Els principals nuclis de menestrals del suro foren Palamós, Palafrugell i Sant Feliu de Guíxols, si és que la "Vila espiritual" del nostre recordat amic Gaziell forma part del Baix Empordà o s'ha de posar als mapes de la Selva. Aquests tapers, empordanesos d'extracció agrària, redimits econòmicament, crearen un petit món particular. L'artesanat progressà molt al llarg del segle passat. La seva Edat d'Or coincideix amb el moment més granat de la Belle Epoque, o sigui

de la Pau de Sedan a la Guerra del Catorze, que fou l'última guerra feta amb capes, cops d'esperons, sabres i reverències, la qual cosa no evità pas una horripilant pila de cadàvers. Tornem als tapers. Guanyaven un jornal fort: un duro, quan un treballador del tèxtil, que es considerava ben pagat a Catalunya, guanyava deu rals, o sigui la meitat. Aquell gavatx, que arran de la Restauració Borbònica publicà el seu *Voyage aux pays des bouchons* quedà parat amb els tapers. Es trobà amb un "proletariat" que es delia per les biblioteques, sardanes, carnivals, àpats refinats i pantagruèlics, orfeons. Uns treballadors que aspiraven a posar-se al davant dels corrents culturals del temps.

Com que el treball es feia en silenci, podien escoltar un lector de diaris i d'obres escollides. Es feien llegir, pagant, Els Miserables, hélàs!, els articles de Pi i Margall, Bakunin i Kropotquin. El federalisme i l'anarquisme entraven al petit món dels tapers a través de la lectura escoltada. No hem pas pogut localitzar aquest llegendari Voyage. Josep Pla i Gaziell donen un nom diferent pel que fa a la revista que el va publicar. *Sigui com sigui, el turista havia trobat el país de la cucanya.*

"Sant Feliu de Guíxols, la "vila espiritual" del nostre recordat amic Gaziell, forma part del Baix Empordà o s'ha de posar als mapes de la Selva?"

Sant Feliu de Guíxols: burgesia liberal

Una postal que hem de posar a l'àlbum és el progressisme i la il·lustració de Sant Feliu de Guíxols. La burgesia, cas únic, era més avançada que l'obrer. A l'Escola Municipal, els fills i filles dels tapers, durant les dues primeres dècades del segle

"S'hauria pogut ensenyar als visitants la primitiva i salvatge bellesa de la costa baix-empordanesa"

que som, hi aprenien francès i dansa... o sigui com les filles de tsar. Això passava abans de la Revolució Russa. Els comunistes catalans ho haurien de meditar i no fer tants escarafalls davant de l'esquerra nacionalista no marxista. Caldria recordar que el Sr. Irla, efímer President de la Generalitat de Catalunya a l'exili, estava disposat a cedir el 49 per cent de la fàbrica als seus obrers. Aviat és dit.

Agonia de l'art del suro

Les dues grans mates de suro proveïdores dels menestrals empordanesos, les Gavarres i el massís de la ratlla de França, aviat no donaren l'abast. Calia anar a comprar suro a Andalusia i Extremadura. La guerra del catorze contribuï a aclarir les suredes de les Gavarres. Molts arbres eren tallats per fer carbó per als aliats. Una misèria. La dependència de productors latifundistes feudaloïdes ha estat fatal per als tapers del Baix Empordà. La substitució de l'artesanat per la gran indústria, a Palamós, Sant Feliu de Guíxols i Palafrugell, representava entrar en una economia de més volada i en una política proteccionista. La mentalitat liberal

i europeïsta dels catalans entrà en conflicte amb el latifundisme agrari extremenyo-castellà-andalús. Exportar suro en planxa equivalia a fomentar l'aparició d'una indústria surera a Europa i Amèrica que a la llarga arruïnaria l'empordanesa. Anar a Madrid a fer entendre un fet elemental de política nacionalista (espanyola!) d'exportar treball i no primeres matèries era perdre el temps. Tothom fracassava. Exportant suro en planxa es pot defraudar la duana i cobrar una part en forma fraudulenta via Suïssa. Exportar taps no. Fracàs total davant de Madrid. La segona dictadura consumava l'agonia dels tapers. Els fabricants havien d'importar làtex de les Indies Holandeses per als taps i afegits i per parafinar els trefins. A Madrid denegaven les llicències d'importació i proposaven adquirir el producte al "Sindicato Vertical de Industria Química" a un preu de vegades doble. Una cova de lladres. Per cada 60 pessetes que els exportadors de taps empordanesos rebien, els lusitans en rebien 100 escuts i la pesseta i l'escut estaven forçadament a la par. Qui podia competir amb Portugal? Salazar era Economista i el Tetrarca de Sefarad deia: "Yo también entiendo de números, no olviden ustedes que he sido capitán cajero", o sigui poca cosa. La comptabilitat dels cigrons i de les mantes. No res.

El providencial turisme

Gairebé dos segles justos de la implantació de l'art del suro al Baix Empordà, es produí l'adveniment del turisme, amb la corresponent revolució econòmica. En plena agonia de l'art del suro, el Baix Empordà, la Costa Brava, començà a rebre visitants i una progressiva pluja de divises, de monedes fortes. La ineptitud econòmica del Govern se'n beneficià. Amb les divises turístiques i les que trametien els treballadors emigrats a Alemanya i Suïssa anivellaven la balança de pagament.

La destrucció del paisatge

L'arribada massiva de turistes comportà edificar hotels, fondes, apartaments, etc. La falta de control democràtic als Ajuntaments comportà en molts llocs la destrucció del paisatge. Prenem un exemple: la Platja d'Aro, que potser és el límit del Baix Empordà. La bellesa de la vall gairebé despoblada permetia dissenyar una ciutat jardí

AIDG

perfecta, la qual hauria encabít la mateixa benvinguda gentada que allotja en l'actualitat. Alcaldes i regidors purament especulatiu i necis destruïren el paisatge. Només imperà l'anarcocolossalisme (i de les J.O.N.S.). El feixisme ho destrueix tot: llengües, cultura, paisatges, ecologia. El feixisme és un atac frontal a les formes més en-

raonades de civilització i convivència. Palamós i Sant Antoni n'han prou patit les conseqüències. El paradís d'Aigua Xel·lida podia ser salvat. Eren béns comuns que havien passat a l'Estat. Les persones que teníem interès pel país demanàvem que l'estat es fes Parc Nacional. Anys a venir s'hauria pogut ensenyar als visitants la pri-

"Els pobles rurals -com Peratallada- són d'una gran bellesa i plens d'interès"

AIDG

"Sentim una vella, entranyable admiració per la Bisbal"

mitiva i salvatge bellesa de la costa baix-empordanesa. Picar ferro fred. El paratge fou venut i vergonyosament saquejat. I encara hi ha gent que es queixa quan parlem dels Ajuntaments feixistes. Volen vostès fer-me el favor de dir com hem d'anomenar aquesta caterva indocumentada? En aquesta misèria general, Sant Feliu de Guíxols i Palafrugell encara s'hauran, relativament, salvat.

La Bisbal, ciutat de molta personalitat

Sentim una vella, entranyable admiració per la Bisbal. La gent de Palafrugell solem dir espontàniament: un home de Palamós, un senyor de la Bisbal. No sabem pas a quina pregonesa del passat obeïm. Ens agrada el mercat del divendres, la concentració de pagesos que fan marxar el comerç. Encara hem aconseguit els vells tapers federals que parlàvem del Foc de la Bisbal.

Les cases dels senyors. La moderació bisbalenca, malgrat el paper timbrat i els organismes oficials. La Bisbal té molta personalitat. Fins i tot té producte de pastisseria

propi i difícilment imitable pels pastissers forasters: el bisbalenc, en les seves dues varietats de pasta fullada i de massapà. Si un és bo, l'altre encara més.

Tenir masia a l'Empordà

Els pobles rurals del Baix Empordà són d'una gran bellesa i plens d'interès. El primer poble que es restaurà fou Pals, gràcies a l'activitat del Dr. Pi Figueres. Peratallada, Monells, Ullastret viuen un gran moment. Molts pagesos petits han deixat una mica de banda el cultiu de la terra i aprofitant la ciència culinària de l'àvia o la mestressa, han obert restaurant. No hi ha poble ni poblet que no tingui la seva fonda popular.

Actualment, comprar i restaurar una masia a l'Empordà dóna molt de prestigi a Barcelona. El Baix Empordà està més que mai entre la gent del país.

Primer foren els fabricants de teixits de Sabadell i Terrassa, als anys quaranta, adinerats per l'estraperlo a canvi de parlar castellà, els que es delien per tenir un xalet a la Costa del Baix Empordà.

EL PUNT

Ara són els metges, advocats, arquitectes i executius. Aquesta nova trepa no vol xalet, vol masia restaurada. Hem de dir que hi ha restauradors de masies molt bons, que s'han especialitzat a parar els peus als clients que arriben amb idees escenogràfiques.

Els nous empordanesos

La demanda de paletes i manobres, i dels altres oficis lligats amb la construcció, provocà una allau migratòria de persones provinents d'altres països hispànics. Sobretot d'Andalusia. Els fills dels arribats, parlant en general, han adoptat la llengua pròpia del país.

L'última onada migratòria ha estat l'arribada de sarraïns del Marroc, concretament a Palafrugell. S'hi compten per centenars. Sembla que treballen a baix preu i no s'apunten a les Oficines Municipals. Malament rai! El país no és pas gens racista, però no fa gaire gràcia comptar amb cinc o sis-cents marroquins indocumentats i maltractats per la fortuna. Hem de parlar clar.

Algunes persones interessades per la bona marxa de les coses del país, de vegades han parlat de la necessitat de bastir una mesquita a Palafrugell i fer venir un imam. No és pas que vulguin que aquesta gent vagi a la rega. Però, el prestigi d'un imam, (que no sigui fonamentalista, és clar), crearia un principi d'organització i de lligam a aquesta massa de musulmans enyoradissos, bona gent, treballadors. Es parla, de vegades, de demanar a l'Aràbia Saudita que vulgui pagar l'edificació de la mesquita i el sou de l'imam. L'Aràbia Saudita són molts diners per a l'Islam, malgrat sigui el tapabruts de moltes injustícies. Sigui com sigui, una tropa islàmica instal·lada precàriament al país sempre llaurarà més dret amb mesquita i imam que no pas ara.

Punt i a part.

De postals en podríem col·leccionar moltes més. No tenim més espai. Hem de ser breus com la flama d'un llumí i, de moment, hem de tancar l'àlbum. Potser un altre dia l'obrirem.

Jordi Pujol i Cofan és escriptor

"L'última onada migratòria ha estat l'arribada de sarraïns del Marroc"